GLASUL MINORITĂȚILOR

Anul II Luna Ianuarie 1924 Nr. 1

Întâlnirea dela Ciucea.

De **Dr. Elemér Jakabffy.**

Întâlnirea dela Ciucea de săptămâni de zile preocupă cercurile politice din România, firește fiecare politician din punctul său de vedere privește importanța și eventualele ei rezultate naturale.

Fruntașii maghiari, cari s'au dus la Ciucea, incontestabil au procedat corect și curajos. Aceia, cari caută și întreține legături cu Partidul Național, procedează corect și curajos. Și cari în luna Mai s'au prezentat la locuința d-lui primministru Brătianu pentru un schimb de idei, ca să ajungă cu guvernul liberal la'o înțelegere acceptabilă, au făcut asemenea pași corecți, demni de laudă.

Întâlnirea din luna Mai nu avuse nici un rezultat. Contactul cu d-l primministru s'a întrerupt numai decât, când d-l Poincaré după un vot de blam incidental a ajuns iarăși la siguranță în politica franceză.

Fruntașii Partidului Național s'au așezat pe punctul de vedere al așteptării și aceasta au cerut-o și ungurilor prin intermediarea acelui bărbat maghiar, care de decenii a stat în strânsă legătură cu ei și pe care chiar și cu ocaziunea desbaterilor avute cu Tisza, în anumită privință l-au primit de intermediator.

Cei cari au rol în viața politică maghiară din Ardeal, au încercat și de atunci, ca prin discuții particulare să primească dela fruntașii Partidului Național răspuns la anumite chestiuni concrete. Durere, dar și aceste convorbiri particulare au rămas fără rezultat. Unul dintre deputații noștri în mod indiscutabil cu tot prețul a căutat să ajungă la ceva înțelegere cu Partidul Național, însă — durere — fără succes.

Redacţia *Glasului Minorităţilor* şi *Magyar Kisebbség* au accentuat la toate ocaziunile, că ar fi mai natural, dacă Partidul Maghiar ar ajunge la ceva înţelegere cu Partidul Naţional, fiind acest partid între cele româneşti cel mai ardelean. Am arătat mereu, ce resens a produs la fruntaşii Partidului Maghiar, când după câte o declaraţie favorabilă a fruntaşilor Partidului Naţional, în organele conducătoare ale partidului apăreau repede articoli, cari stăteau în contrastul cel mai elocvent cu cele declarate.

În rândul trecut în coloanele *Glasului Minorităţilor* am răspuns scrisorii dlui deputat liberal Leonte Moldoveanu. În acest răspuns am scris, că Consiliul Dirigent a cruţat pe coloniştii maghiari de brutalitatea, de cari acum au parte; a găsit că a se lua pământul dela micii proprietari, stă în contrast cu ideea democraţiei şi cu spiritul hotărîrilor dela Alba-Iulia şi decretul lege emis de el a tratat pe proprietarii comunităţilor de avere din Ciuc la fel cu membrii comunităţilor de avere din Năsăud şi Caransebeş.

Inaintea fruntaşilor Partidului Naţional am accentuat şi deosebit, că faptele acestea ale Partidului Naţional ungurii nu le vor uita nici când. Cu toate acestea din partea fruntaşilor Partidului Naţional n'am auzit şi n'am cetit astfel declaraţiuni, cari ar propovădui cu mândrie aceste fapte democratice şi respectătoare de drept, nicăiri guvernul n'a fost atacat de ei pentru executarea antidemocratică a reformei agrare, care se manifestă în modul cel mai caracteristic faţă de colonişti. Ba chiar din contra. Un fruntaş al acestui partid, fost ministru şi ministeriabil, în coloanele *României* doreşte o reformă agrară, care din pământurile luate dela clasa mijlocie maghiară ar face parte ofiţerilor şi politicianilor, uitând cu totul articolul 5 al hotărîrilor din Alba-Iulia, cari prevăd micşorarea moşiilor mari numai cu scopul şi în măsura ca ţăranul să primească atâta pământ, cât poate să muncească el şi familia lui.

Din cele expuse se poate vedea, că conducătorii maghiarilor din Ardeal au încercat să se orienteze în toate direcţii. Aceasta o recunoaştem pe faţă şi fără a ne fi ruşine. Am făcut-o, fiindcă dorim sincer şi efectiv a ne încadra în viaţa politică română. Fiindcă dorim să excludem şi din rândurile noastre pe aceia, cari aşteaptă mereu minuni şi cari privesc tot numai spre Apus.

Că prima oară la Ciucea am găsit prevenință serioasă și dispoziție, aceasta nu e meritul nostru și nici dorința cea mai călduroasă.

Viitorul va arăta, dacă pentru tendințele noastre sincere care ne duce pe noi, e cale bună aceea, care duce peste Ciucea, sau dacă și calea aceasta va duce la noui deziluzii, pentru ca să ne ducă la alte hotărîri.

Ordonanța școlară în lumina ținutei prelaților și bărbaților de stat români.

De **Dr. Kelemen Gál.**

În decursul toamnei, dar deja după începerea anului școlar, Ministerul Instrucțiunii Publice a lansat o ordonanță, No 100088 asupra școalelor primare (odată cu ordonanța referitoare la școlile secundare, No 100090, de care va fi vorbă altădată) care a perturbat total liniștea sufletească a maghiarilor și sașilor. Ziarele au reprodus la timpul său ordonanța fie în intregimea sa, fie cuprinsul esențial. Pentru aceasta presupunem, că cetitorii noștri o cunosc și astfel nu o mai reproducem textual.

Dela schimbarea imperiului incoace, afară de legea reformei agrare, n'a fost o ordonanță, care ar fi cauzat atâta neliniște, atâta indispoziție sufletească, câtă aceasta. De aceea e în tot chipul motivat să ne ocupăm de aceasta ordonanță și să-o analizăm în lumina legilor maghiare, cari sunt încă valabile, a tratatelor de pace, a tratatului de Paris referitor la minorități, a hotărîrilor dela Alba-Iulia, a istoriei și pedagogiei. Ne vom ocupa mai amănunțit de dispozițiunile ordonanței, cari au cauzat mai multă consternație în sufletele minorităților.

Ordonanța la punctul 1. al dispozițiunilor speciale spune, că: „În toate școlile minoritare confesionale se va propune în clasele I și II zilniz într'o oară limba română (cetire, conversație, scrierea), în clasele III și IV zilnic în două oare limba română (cetire, conversație și scrierea) geografia și istoria României." Conform punct. 4 în intervalul dela 15 August până la 1 Septembrie 1924, toți învățătorii școlilor confesionale vor fi datori a da un examen din limba română, istorie, geografie

şi constituţie. În anul curent propunerea limbii române, a istoriei şi geografiei se va încredinţa învăţătorilor, cari cunosc limba statului. Dacă nu sunt asemenea învăţători, se va cere delegarea învăţătorilor de stat din partea Ministerului, pentru propunerea limbii române.

Cu aceste stă în conex material dispoziţiunea cuprinsă în punctul 3 al dispoziţiunilor generale, că examenul prevăzut după absolvirea clasei VI din obiectele, cari s'au propus în româneşte, se dă în limba română „conform dispoziţiilor legale din Ardeal."

A doua jicnire gravă o constitue punctul 4 al dispoziţiunilor generale, care interzice primirea elevilor de altă confesiune în şcolile primare confesionale, admitând excepţii numai în cazul, când în localitate nu este şcoală de stat şi ordonă aplicarea acestei dispoziţiuni pentru clasele I şi II deja în anul 1923/24.

Deşi telegrama d-lui preşedinte al Consiliului, adresată autorităţilor supreme bisericeşti, ne face să sperăm, că executarea unor dispoziţiuni ale ordonanţei No. 10008 se va suspinda, să examinăm dispoziţiunile şi restricţiunile acestea din punctele de vedere susamintite şi fiindcă chestia oprirei din şcolile confesionale a elevilor de altă religiune o vom putea termina mai uşor şi mai repede, să începem cu aceasta.

Cu ce motivează ordonanţa această interzicere?

Zice că: „Deoarece şcolile confesionale servesc necesităţii unei populaţii de o oareşcare religiune şi limbă, aceste şcoli n'au voie să primească elevi de altă religie şi limbă". Şcoala primară serveşte în general interesele educaţiei poporale — fără considerare la caracterul ei, fiindcă de propunerea religiei şi moralei are să se îngrijească în şcolile de orice caracter, deci şi de stat, biserica respectivă. A afirma deci, că şcolile confesionale servesc necesităţii unei populaţii de o oarecare religiune şi limbă — aceasta este pur şi simplu o sofizmă, căreia îi contrazic fapte şi legi. „Dispoziţiunile legale din Ardeal" — la cari se referă ordonanţa ca la bază de drept, astfel grăiesc: § 4. Art. XX din 1848, decretează relativitatea deplină şi universală între toate confesiunile recunoscute. Conform § 6. Art. XXXVIII din 1868: „părinţii sau tutorii au dreptul de a-şi creşte copiii lor acasă, sau *în oricare institute publice sau particulare de orice confesiune*, asemenea şi în şcoli, cari sunt în alte localităţi". Conform § 14. Art. XLIV. din 1868, comunităţile

bisericeşti în cadrele legilor şcolare ale statului după placul lor vor decide asupra limbii de propunere în şcolile proprii.

Ordonanţei ministeriale nu-i aflăm baza în nici o lege şi stă în contrast izbitor cu întreaga evoluţie istorică a învăţământului popular din Ardeal. Principiul relativităţii bisericilor sau ceeace e egal cu aceasta: decretarea libertăţii învăţământului a fost la timpul său eveniment istoric salutat de toţi cu mare bucurie şi nici odată nu i-a venit în minte nici statului, nici vreunei confesiuni să cuteze a ştirbi acest principiu. Dispoziţiunea aceasta e un act al puterii, retrograde care batjocoreşte idea progresului istoric, stă în contrazicere cu acela, pentru care oricât ai căuta, nu se găseşte nici o bază de drept, raţională sau pedagogică. Aceasta dispoziţiune n'are altă raţiune decât: sic volo, sic iubeo! Şi dacă toate acestea n'ar fi argumente suficiente pentru dovedirea absurdităţii acestei dispoziţiuni, iată argumentarea episcopului de Lugoj, Victor Mihali, care în senatul maghiar la discuţia Art. XVIII. din 1879, la 14 Mai cu cuvinte însufleţite a propovăduit, că învăţământul primar e în primul rând dreptul părinţilor, că legislaţia din 1868 şi-a cunoscut ca datoria sa: „respectarea cuvenită a unuia dintre cele mai sfinte drepturi, a dreptului părintesc". Acest drept natural al părinţilor îl asigură şi legile mai vechi.

Deci cu restricţia din aceasta ordonanţă n'avem să ne ocupăm pe mai larg.

O lămurire mai profundă pretinde dispoziţiunea referitoare la propunerea limbii române. Historia est magistra vitae. Să vedem deci, ce progres istoric arată propunerea limbii statului în şcolile primare dint vechea Ungarie.

Art. XXXVIII. din 1868, care primaoară reglementează după un plan chibzuit unitar şi organic învăţământul primar în Ungaria, în § 58 spune, că „fiecare elev în limba sa maternă să se instrueze". Aşa s'a făcut învăţământul până la 1879, când sub influenţa opiniei publice şi articolilor aţâţători din ziare i-a venit în minte legislaţiei maghiare să depuie în parlament art. XVIII., care a luat propunerea limbii maghiare în toate şcolile publice, de orice categorie, între studiile obligate. Când s'a zvonit, că ministrul instrucţiunii publice se ocupă cu pregătirea unui asemenea proiect, gazetele româneşti au început o campanie vehemente în contra introducerii limbii maghiare în învăţământ. Cu cea mai mare greutate au păşit însă capii bisericilor române şi deputaţii ro-

mâni la discuția proiectului de lege în cameră și senat. Metropolitul gr. cat. din Blaj, Ioan Vancea imediat după publicarea proiectului de lege s'a dus la Viena spre a-și expune înaintea Regelui nedumeririle față de introducerea învățământului limbii maghiare. Cu cea mai mare energie a păsit însă în contra proiectului de lege biserica gr. orientală. Au compus o delegație acărei membri erau: metropolitul Miron Roman, episcopii Popasu și Metianu, archimandritul Popea, protopopii Țieranu, Andreviciu, generalul penzionat Traian Doda, advocatul Parteniu Cosma, Străvoiu, Constantin Radulescu, Alexandru Popoviciu și Pavel Rotariu. Delegațiunea sub conducerea metropolitului Roman, la 13 Februarie 1879 s'a prezentat înaintea Regelui. Președintele a predat o cerere scrisă în care a rugat ca proiectului „să-i refuze preagrațios aprobarea preliminară cu atât mai mult, că executarea eventuală unei asemenea legi nu numai că s'ar lovi de piedeci invincibile, dar ar conturba și liniștea internă a supușilor, cari cu atâta gelozie, grijesc de limba și naționalitatea lor".

La 29 Aprilie 1879 deputatul Gabriel Baros ca raportor a depus proiectul de lege pe masa Camerei. Dintre deputații români mai dintâi *Nicolae Străvoiu* a vorbit la 30 Aprilie în contra lui. Și-a exprimat teama, ca proiectul de lege va conturba înțelegerea necesară între unguri și români.

„Dar oare are rost și e corespunzător proiectul de lege din punctul de vedere al statului maghiar? Ținta ar fi, ca înțelegerea reciprocă dintre diferitele naționalități să fie ajutată prin însușirea limbii statului. Pentru aceasta, proiectul de lege nici nu e acomodat, nici capabil. Copiii vor învăța limba numai în măsură restrânsă și în lipsa deprinderii o vor uita, așa că nu vor avea nici o dobândă, ba le va împiedeca însușirea altor cunoștințe necesare. Nu e interesul Statului ca pentru un succes nesigur să facă experimente dăunătoare cu cele mai înalte interese ale omenirii, cu învățământul popular. Diferințele între naționalități numai cultura le poate elimina. Să insiste deci Statul pentru sporirea culturei ungurilor și atunci limba maghiară se va propaga și fără forță. A pretinde învățarea unei limbi străine dela un popor, care n'a însușit învățământul primar nici în limba sa maternă, este lux. Iar dacă ținta ar fi maghiarizarea, pot asigura, că conștiința națională a românilor este atât de desvoltată, încât nu vor jertfi naționalitatea și limba lor de dragul nici unei națiuni și a le pretinde aceasta,

n'ar fi nici oportun, fiindcă în cazul acesta românii nu vor putea face deosebire între prietenii şi duşmanii lor, deoarece duşmanii cei mai mari ai românilor nu pot să le ceară mai mult, decât ca să abzică de naţionalitatea şi limba lor".

Oratorul următor dintre deputaţii români a fost *Petru Mihali*. El are două argumente în contra proiectului. Întâiu: şcoala primară nu poate avea chemarea propunerea unei alte limbi, afară de limba maternă. Celălalt e, că introducerea limbii maghiare în şcolile cu limba de propunere nemaghiară va micşora şi mai mult rezultatul şi aşa minimal.

Alexandru Roman a atăcat foarte violent proiectul de lege a cărui motivare e „o serie de argumentări mascate, de sofisme, cu autorul machiavelistic, îmbrăcat în giubea de călugăr mizericordean." În parte este superfluu, „în altă parte scopul, pe care nu-l mărturiseşte, dar îl ştiu foarte bine, nu numai că nu îl atinge, dar va avea ca rezultat tocmai contrarul." Motivarea care dreptul de a introduce limba maghiară în toate şcolile confesionale îl deduce din dreptul de stat al naţiunei maghiare „violează libertatea constituţională şi libertatea individuală a cetăţenilor." Dar statul are şi datorii, aşa d. e. ajutorarea şcolilor, ceace nu o împlineşte şi „totuşi vrea să introducă limba maghiară şi în şcolile primare, pe cari le susţin confesiunile din propriile lor mijloace. Aceasta lipsă de consideraţie, ca să nu zic, e o cruzime."

Oratorul următor din partea românilor a fost *Gheorghe Papp*. Dacă se susţine proiectul cu motivele justiţiei şi administraţiei, la aceasta răspunde, că funcţionarii sunt pentru popor şi nu invers şi sunt obligaţi a cunoaşte limba poporului. S'a afirmat şi aceea, că scopul proiectului de lege este, ca naţionalităţile diferite să se înţeleagă şi ca nemaghiarii să se pregătească pentru funcţiile statului. E o naivitate! „Naţionalităţile diferite trăesc la olaltă de secoli şi fără cunoştinţa obligatorie a limbii maghiare s'au înţeles totuşi."

Pretextul de a ajunge în funcţiile de stat? Ironie ridicolă! Scopul adevărat e maghiarizarea naţionalităţilor nemaghiare. „Însă dacă e păcat a atenta la viaţa şi existenţa unui individ singuratic fie pe cale dreaptă sau fie pe căi laterale, cu cât mai mare păcat e a atenta la viaţa naţionalităţilor nemaghiare de milioane chiar şi dacă numai pe căi laterale de acest fel!"

Expune petiţia capilor bisericilor române, timbrată de presă

drept reacţionară, deşi n'a fost altceva „decât rezultatul indeplinirii obligatorie acelui instinct de conzervare dictat şi admis de legile dumnezeeşti şi naturale". Petiţiunea aceasta n'a fost numai fapta prelaţilor şi deputaţilor, cari au semnat-o, ci „a fost adoptată azi şi totdeauna de intreaga naţiune română fără considerare la confesiune".

Partenie Cosma începe vorbirea cu aceea, ca în proiectul de lege este vorbă de o chestie foarte serioasă, şi nu atât pentru aceea, ce este în proiect, ci mai mult pentru aceea, ce nu e în acela, dar ceeace va urma necondiţionat, dacă se face pasul prim. „Un obiect atât de important e acesta, încât abia a mai fost mai important pe biuroul Camerei şi mult merită, să se discute serios acest obiect, să ne ascultăm unii pe alţii cu indulgenţă, să ascultăm argumentele reciproce şi dacă se poate, să eliminăm ingrijirea acum, până nu e târziu. Până nu porneşte lavina, fiindcă dacă a pornit deja, nu e forţă şi putere, care s-o oprească în cursul său, şi nu e profet, care ar putea prezice, ce dimenziune va lua lavina, dacă va cădea în adîncime. Nu obiecţionează, ca toată lumea să înveţe limba maghiară, dar condiţiunea acesteia e, că statul să infiinţeze pe spesele sale şcoli; dar nu în şcolile confesionale, la susţinerea cărora statul nu contribue nici materialiceşte, nici moralminte". Ca este o disproporţie între numărul şcolilor de stat şi confesionale în defavorul celor de mai 'nainte? Din aceasta urmează numai atât, că „să căutăm a susţine capitalul mare, ce zace în şcolile confesionale şi să nu indispunem pe aceia, cari susţin aceste şcoli, ca să nu-şi denege sprijinul lor, fiindcă atunci statul va avea să susţie mai multe". N'are nimic în contra principiului, ci numai în contra executării, care violează dreptul de proprietate şi autonomia. La acest proiect de lege „scopul e politic, tendinţa e naţională şi nu culturală". Dacă scopul nu se va ajunge, se va începe cu propunerea în limba maghiară a unui obiect, dacă nici aşa, vor merge cu un pas înainte şi şcoala în fine va ajunge în biserică „care la noi stă în nex atât de strâns cu şcoala, încât una fără alta nu poate exista". Calea aceasta stă în contrazicere cu individualitătea naţională a poporului român, aceasta nu se va executa nici odată. În deosebi găseşte de jignitor aceea, la ce va duce legea. Ea va cauză între revizorii şi vizitatorii şcolari de altă parte între autorităţiile bisericeşti gelozie şi vecnică neindestulare. Apoi conform regulamentului bisericei gr. orientale

române numai biserica aceea va putea forma o parochie, care are cel puţin o şcoală. Dacă şcolile confesionale se vor transforma în şcoli comunale, bisericile vor cădea dela şcolile lor şi dela dreptul parochial, nu vor beneficia de exerciţiului regulat al cultului şi de serviciile divine, iar' prin această va scădea religiozitatea şi moralul. „Eu constat şi ţin de o vîrtute, că românul nu aşteapta fericire dela altă învăţământ popular, decât dela acela, care l'a primit sub conducerea bisericei". „Cel mai moral între români e acela, care educaţia şi-a dobândit-o dela biserică, deoarece şi religia lui e aşa, că mai mult decât alte religii plantează naţionalizmul, morala, respectul faţă de legi şi idealul monarchic". „Eu văd în acest proiect de lege o direcţiune, care dacă se aproabă şi se va continua, acest prim pas nu va duce acolo, unde ar cere interesul ţării, ci la neînţelegere şi neindestulire, ceeace ar putea duce ţara în pericolul cel mai mare". Legea, despre a cărei modificare e vorba (Art. XXXVIII şi XLIV din 1868) nu e atât de simplă, ca să se poată modifica în fiecare minută după plac ; mult a avut de luptat naţiunea, până le-a putut aduce în fiinţă, i-au premers promisiuni parlamentare, sociale şi dispoziţiuni princiare. Nu poate primi proiectul, deoarece tinde a schimba o lege fundamentală şi încă într'o formă, care în rezultatele ei poate deveni fatală.

Proiectul de lege, după o desbatere amănunţită şi profundă, la care au luat parte afară de români, sârbii şi slovacii, dar nu cu o protestare atât de unanimă, ca românii, a ajuns apoi la senat, (Casa Magnaţilor), care s'a ocupat de el în şedinţele din 13—14 Mai. Aci Ioan Vancea, Miron Roman, Ioan Meţianu şi Victor Mihali au vorbit în contra proiectului. În urmare vom reproduce cuprinsul esenţial al vorbirilor lor, deoarece acestea lămuresc foarte potrivit situaţia prezentă.

Ioan Vancea începe cu analizarea importanţei limbii materne. Limba este o comoară, „dela care nu e aplicat a se despărţi nici în gând şi cu tot dreptul, deoarece limba e factorul principal al progresului, a primei desvoltări a vieţii spirituale, e îngrijitoarea continuă şi credincioasă şi factorul principal al exprimării fiinţei omeneşti, în toate manifestaţiile lui. De aci porneşte respectul, dragostea şi însufleţirea faţă de ea, de aci şi gelozia subtilă cu care e gata oricine cu credinţă să o păzească, s'o apere de câte ori s'ar periclita chiar şi numai de umbra primejdiilor". Proiectul de lege a cauzat îngrijorări

la Români şi nu e acomodată a întări încrederea şi înţelegerea reciprocă. Şcoala primară, după pedagogi, „nu e pentru învăţarea limbilor, ci pentru însuşirea aptitudinilor şi cunoştinţelor celor mai necesare, la viaţa publică". „Dar nici nu se poate presupune, ca copii cu capacitate slabă, cari nici limba lor maternă în măsură suficientă nu o cunosc, deci întâmpină mari dificultăţi şi la învăţarea aceleia, să fie în stare a-şi însuşi perfect o limbă străină, cu totul necunoscută lor. Crede, că simptaminte nu se va ajunge rezultatul. Dacă se va consacra mai mult timp pentru învăţarea limbii Statului, acela se va lua dela celelalte obiecte şi în dauna lor; sau pentru ca să arate ceva rezultat, vor învăţa şi alte obiecte în limba aceasta, ceeace ar confirma pe cei îngrijoraţi şi geloşi. Dar luând chestia în mod practic, „eu cel puţin nu pot înţelege, pentruce ar fi nevoie ca popoare agricultoare cu totul de altă limbă să cunoască limba Statului?" Doar Ungaria n'a fost nici când mai fericită şi mai stimată în faţa străinătăţii, ca în timpul lui Ludovic cel mare şi Matia, deşi atunci limba statului, care era cea latină, nu a înţeles-o abia a mia parte a cetăţenilor. Din aceasta deduce trei concluzii: poate să fie statul puternic şi stimat, fără ca limba lui să fie înţeleasă de toţi cetăţenii; fericirea şi îndestulirea poporului nu depinde de cunoştinţa limbii statului; iubirea de ţară şi patriotismul nu e în funcţiune de cunoaşterea limbii maghiare. Cel care are interes, va învăţa o din instinctul interesului propriu mai curând decât în urma unei asemenea forţe. A pretinde ca poporul de rând să înţeleagă două limbi şi să le vorbească, este inexecutabil, fiindcă aceasta numai prin şcolile primare nu se poate ajunge.

Dacă proiectul de lege se va adopta, învăţătorii se vor concedia din funcţii, nu vor avea pâine, vor flămânzi impreuna cu familiile lor, ceeace nu va fi nici în folosul societăţii, nici în al statului. Şi ce va fi cu şcolile rămase goale? Staţiunile le va completa statul, neluând în considerare art. XXXVIII şi XLIV din 1868 şi violînd antonomia confesională. În cazul acesta educaţia şi instruarea fiilor poporului român s'ar încredinţa unor mâni străine? „Cum s'ar putea aştepta acum, ca biserica respectivă, capii, organele în drept şi credincioşii ei să admită cu indiferenţă o asemenea anomalie şi să privească nepăsători pericolul, care vine asupra bisericei din aceea, că chestiuni atât de sfinte, atât de măreţe şi importante, cum este

libertatea conştiinţei, chestiunile religiunei şi moralei — fiindcă aceste sunt în legătură cu învăţământul — ar ajunge pe mâni străine, dar chiar şi pe terenul sentimentelor naţionale". Iar dacă cu timpul limba maghiară va deveni limbă de propunere, ce va fi cu biserica gr. catolică, „a căreia limbă română e o condiţiune de viaţă, fiind aceasta limba oficială bisericească şi liturgică a bisericei gr. catolice?" „Proiectul de lege îl vede periculos în rezultatele lui, fiindcă poate să vie timpul, când „educaţia copiilor credincioşilor noştri se va încredinţa unor indivizi, a căror principii religioase dacă nu în general, dar în parte, nu se pot acorda cu ale noastre, ca să nu zic, că stau în contradicţie. Pentru aceea, cu profund respect rog onor. senatori (magnaţi) să binevoiască a contribui la aceea, ca bisericile educaţia şi instrucţia fiilor credincioşilor lor să o poată îndruma şi isprăvi în limba lor maternă fără griji şi piedeci, să-i poată educa pentru virtuţile creştine şi cetăţeneşti şi anume în frica lui Dumnezeu, în iubirea deaproapelui, în modestia creştină, de care mai ales în timpurile noastre atât de mare nevoie avem, în fidelitatea neclătinată faţă de înaltul tron regal, în dragostea dulcei patrii, în stima faţă de guvernul maghiar, în supunere cuvenită faţă de legi, dar totodată şi în evlavia faţă de biserica noastră şi în cinstirea propriei naţiuni".

Miron Romanul afirmă, că proiectul de lege violează autonomia bisericească, împiedecă cultura corespondentă necesităţilor reale a cetăţenilor nemaghiari şi ajută insistenţele pentru maghiarizare ale opiniei publice. E o ofenză şi nebazată acuza, că din antipatie faţă de limba maghiară şi din lipsă de patriotism ar ataca proiectul de lege, „ba îşi exprimă chiar convingerea sufletească patriotică", când nu primeşte proiectul, fiindcă nu-l găseşte de folositor şi acomodat. Se restrânge foarte mult autonomia confesiunilor şi este incompatibil cu demnitatea înaltelor autorităţi bisericeşti, ca de semnătura revizorului şcolar să depindă valabilitatea diplomelor învăţătorilor. Pătura ţărănească poate avea nevoie de altă limbă, afară de cea maternă, numai în regiunile unde locueşte amestecată cu maghiari ori cu alte naţionalităţi, altfel atât în contactul privat, cât şi în cel oficial cunoştinţa limbei materne e suficientă chiar şi în baza legei naţionalităţilor. În regiuni cu populaţie mixtă, fiecare în şcoala vieţei învaţă limba necesară lui, iar celor cari caută o cultură superioară, le stau la dispoziţie diferitele şcoli superioare. Deci

argumentul, că fără cunoştinţa limbii maghiare nu se poate ferici cineva, nu se poate aduce. Legea aceasta nu e o necesitate, ci lux şi experienţă, care ar avea numai atunci rezultat, dacă s'ar întrebuinţa afară de şcoli şi în converzaţie. Sărmanul nostru popor, rămas în urmă, n'are nevoie de limba maghiară, ci de aceea, să i-se micşoreze sarcinile publice şi că în limba maternă să progreseze în cultură până acolo, să poată pricepe interesele sale şi să se poată apăra faţă de influenţa clasei sociale, care îl ameninţă.

Ioan Meţianu luptă în contra proiectului de lege, pentrucă violează autonomia bisericească şi introducerea limbii maghiare va fi în dauna învăţământului primar şi a moralităţii. „La români biserica stă în strânsă legătură cu şcoala confesională atât, încât una nu poate exista fără cealaltă: lucrează reciproc una la progresul celeialalte. Biserica conduce educaţia populară în şcoli şi când şcoala şi-a isprăvit lucrul, biserica preia tinerimea şi în sînul ei desvoaltă mai departe religiozitatea şi moravul şi în urma acestora poporul român nu-şi poate închipui să existe şcoală fără biserică şi biserică fără şcoală.

Dacă se ia dreptul bisericei de a constata capacitatea învăţătorilor, se lasă fără considerare caracterul religios al şcolilor, va scădea sârguinţa confesiunilor de a susţine şcoli şi astfel va ajunge în declin nu numai educaţia populară, dar şi moralul. Se violează şi dreptul de proprietate prin dispoziţiunea aceasta, dacă funcţionarea învăţătorilor existenţi şi prevăzuţi cu diplome legale, se face dependentă de o condiţie, care nu s'a cerut atunci, când se pregăteau de aceasta carieră anume: însuşirea limbei maghiare în aşa măsură, ca să o poată propune cu succes".

Victor Mihali laudă înţelepciunea legislaţiei din 1868, conform căreia învăţământul primar cade în primul rând, în competenţa puterii părinteşti; a încredinţat hotărîrii libere a părinţilor instruarea copiilor în şcoli particulare sau publice, societare sau confesionale, comunale sau de stat. A recunoscut de datoria sa „respectarea cuvenită a celui mai sfânt drept omenesc, al dreptului părintesc". In legea aceasta „s'a decretat principiul singur mântuitor", că în şcolile primare fiecare elev să primească instrucţia în limba sa maternă; pentrucă înţelepţeşte a recunoscut legislaţia maghiară, că copilul prin exerciţii de vorbire şi intuiţie numai aşa se va ajuta la gândire şi numai prin limba maternă îşi poate spori cunoştinţele. Dacă copilul în şcoala pri-

mară nu în limba sa maternă primeşte instrucţia, în loc să poată progresa, se va împinge înapoi la acel punct al desvoltării, când imitând pe mamă sa mai întâi a început să pronunţe cuvinte". Nu exista motiv suficient pentru schimbarea legei înţelepte din 1868. Proiectul nu e echitabil, fiindcă încarcă sarcini grele pe învăţători; pentru şcolile unei părţi a ţării prevede cu un obiect greu mai mult, ca pentru celealalte; o parte din cetăţeni se împărtăşeşte în limba sa maternă de toate binefacerile învăţământului primar cealaltă numai în măsură cât timp îi mai rămâne pentru învăţarea limbii materne; procurarea cărţilor va fi mai costisitoare. Pe elevii buni îi sperie dela cariere de învăţător, pe părinţi dela trimiterea copiilor la şcoală „cari chiar şi fără aceea atât de greu se pot ademeni la şcoală". Dacă se va fixa timp putin pentru propunerea limbii maghiare, nu va fi succes, iar dacă se va fixa mai mult, eventual atât, cât pentru limba maternă, atunci pe lângă limba maternă se va desvolta şi limba maghiară ca un fel de al doilea centru al învăţământului, a cărei urmare va fi, că limba maternă se va neglija şi va fi nevoită a-şi preda poziţia de până aci, a capitula inaintea rivalului. Unii, în urma învăţământului secundar şi superior sunt în stare să insuşească mai puţin sau mai mult în dauna limbii materne şi o altă limbă după putinţă; dar este incontestabil, că massa compactă a unui popor nu e în stare să vorbească la fel două limbi timp mai indelungat, cu atât mai puţin în permanenţă. Căci locuitorii unei comune sau plăşi, cari vorbesc două limbi, în privinţa limbii materne sunt deja în stare de transiţie şi intre ei limba care mai de aproape se afirmă în timp scurt va ocupa locul limbei materne, care necesarminte se va da uitării. Dispoziţiunea contrară voinţei părinţilor stă în contrazicere şi cu avertismentul legei patriei: salvo semper divino naturalique iure. E dator cu aceasta cauzei bisericei române, acărui condiţiune de existenţă este limba română, care în limba aceasta are chemarea să-şi îndeplinească misiunea măreaţă pe terenul religios-moral şi cultural.

După acestea vom face cunoscut conţinutul petiţiunii înaltilor prelaţi români, despre care s'au declarat că nu este cererea petiţionarilor ci „intregul popor român de azi şi din toate vremile, fără considerare la religie, a adoptat-o, o susţine şi o va susţine pentru totdeauna".

Petiţiunea constată, că scopul declarat al proiectului de lege şi executarea practică a aceluia sunt în dauna culturei, iar'

din punct de vedere pedagogic, absurde; în rezultatele lui poate cauză o procedură de iperzel; din partea naţionalităţilor, va putea naşte gelozie, neîncredere, şi instrăinare, ceeace uşor ar putea slăbi armonia frăţească dintre popoarele patriei şi alipirea lor patriotică către interesele patriei şi numai ar împiedeca sau chiar ar zădărnici scopul al proiectului de lege, ba chiar l'ar putea nimici. „N'avem nimic de obiecţionat, ca cetăţenilor patriei să li-se dee după putinţă ocaziune pentru însuşirea limbei maghiare, ca limbă de stat, deşi necesitatea generală a acesteia legea actuală a naţionalităţilor, mai bine zis, asigurarea dreptului la uzul limbii şi în general situaţiei etnografică a ţării noastre nici pe departe nu o justifică: însă pentru învăţarea limbii maghiare proiectul de lege are dispoziţiuni, despre cari suntem nevoiţi a ne exprima convingerea, că acele nu vor corespunde nici de cum scopului propus". Legea prevede atâtea obiecte, încât învăţarea lor ocupă tot timpul, deci pentru însuşirea unei limbi necunoscute lipseşte şi timpul fizic cuvenit. Nu rămâne deci decât ca neglijând celelalte obiecte prescrise, timpul întreg să se întrebuinţeze pentru propunerea limbii maghiare cu reducerea uzului limbii materne şi a desvoltării capacităţii intelectuale. În chipul acestea scopul educaţiei populare s'ar jertfi în interesul învăţării forţate a unei limbi; rezultatul nu ar fi altul, decât că ici-colo după o sforţare îndelungată se va rupe vorba ungurească, dar nu se vor însuşi nici elementele culturii necesare, copilul eşind din şcola în viaţa publică, cunoştinţele defectuoase în curând se vor uita. Cad sub alte consideraţii şcolile populare superioare, şcolile normale, în cari s'ar putea propune limba maghiară mai intenziv. În fine şi petiţiunea se ocupă cu maghiarizarea cetăţenilor nemaghiari şi îşi exprimă îngrijorarea, fiindcă credincioşii se tem, că proiectul de lege este începutul unor tendinţe „a căror scop este forţarea maghiarizării cu tot preţul şi cari în decursul desvoltărilor vor putea tinde acolo, ca uzul liber de până acum al limbii noastre în vieaţa socială, în comunele noastre şi în bisericiile noastre cu încetul să se scoată de pe toate aceste terenuri". Nu au antipatie faţă de limba maghiară „dar ţin atât de stăruitori la limba şi caracterul lor naţional încât în orice chip a-i desbrăca de acestea, va fi imposibil".

Trebue să constatăm, că în jurul acestui proiect de lege a decurs o discuţie la nivel foarte înalt; materia întreagă s'a colectat într'un volum şi s'a editat pe seama străinătăţii.

Proiectul de lege s'a discutat, s'a primit şi s'a înscris în *Corpus iuris* maghiar.

Trebue să accentuăm însă deosebirile importante între ordonanţa Anghelescu şi între dispoziţiile art. XVIII din 1879. Conform ordonanţei *limba română se va propune în româneşte* în clasele 1—2, iar în clasele 3—4 *româneşte se va propune limba română, geografia şi istoria României.* Legea maghiară din 1879 nu prevede *propunere în limba maghiară*, ci a luat numai *în orar ca obiect obligător limba maghiară.* Înaintea experţilor nu trebue să arătăm mai pe larg diferinţa esenţială între aceste două. Dl Anghelescu a dorit, ca ordonanţa cu toate dispoziţiunile numai decât să se aplice. Legea maghiară în schimb cu precauţie şi cruţare zice: „Însă până când vor sta la dispoziţie în număr corespunzător învăţători apţi pentru propunerea limbii maghiare, dispoziţiunea de sus a legei se va aplică numai *treptat*, în modul următor: în fiecare şcoală primară, acărei limbă de propunere nu e cea maghiară, dar are învăţător, care este apt pentru propunerea limbii maghiare, aceasta se va propune ca obiect obligator deja în anul următor după aplicarea prezentei legi; iar în şcolile, la cari nu sunt aplicaţi asemenea, se va propune limba maghiară cât ce se va aplica învăţător care conform §§ 2 şi 28 e apt a propune aceasta limbă". Conform art. 2: După expirarea cursurilor normale de 3 ani dela data aplicării prezentei legi, deci dela 30 Iunie 1882, nu va mai putea primi niminea diplomă de învăţător, dacă nu posede limba maghiară în scris şi cu graiul viu în aşa măsură, ca să-o poată propune în şcolile primare. Conform art. 3, persoanele, cari sunt deja în funcţiune, sunt obligate în decurs de 4 ani, dela aplicarea legei, să înveţe limba maghiară spre a o putea propune în şcolile primare.

Şi oare cu ce energie şi cu ce rezultat a pornit executarea legii? La 23 ani după votarea ei, în anul 1902 ministrul instrucţiunii publice în ordonanţa No. 30332 (Monitorul Oficial — Hivatalos Közlöny, anul X. pagina 312) este nevoit să constate, că legea n'a asigurat rezultatul dorit nici până atunci. Trei ani mai târziu, în 1905 ordonanţa No. 72000 (Mon. Of. anul XIII. pag. 309) ministrul o începe astfel: art. XVIII. din 1879 deja de un pătrar de secol e în funcţiune, nu s'a afirmat însă în aşa măsură, cum ar pretinde-o interesul statului şi al populaţiei de altă limbă. Conform recenzământului din 1900, patruzeci la sută din populaţie nu vorbesc limba maghiară, iar' dintre locuitorii ne-

maghiari 83·2% nu vorbesc ungureşte. Din 3343 şcoli cu limba de propunere nemaghiare — din cari afară de 90, celealalte sunt confesionale — în 1340 şcoli nu s'a învăţat cu succes limba maghiară. „Din aceste şcoli abia iasă copii, cari ar vorbi ungureşte".

Pentru a se schimba aceasta situaţie, a adus legislaţia maghiară legea numită apponyiană din 1907. Că impotriva căror argumente, o vom arăta în rândul viitor.

Cluj, Decembrie 1923.

Trei fapte vorbitoare.

Cu ocazia reclamaţiilor minoritare din partea celor puţini, cari recunosc, că există motiv pentru asta, am auzit de multe ori, că pentru jicnirile nedrepte, cari ici-colo s'au întâmplat nu se poate acuza guvernul, fiindcă micii tirani din provincie sunt prea departe de Capitala României Mari. Dar dacă faptele ajung la cunoştinţa instanţelor superioare competente: primesc satisfacerea cuvenită.

Faţă de aceste cuvinte frumoase aducem trei fapte din Capitală cu o nepărtinită obiectivitate, cari s'au întâmplat în Bucureşti cu participarea personală alor 5 ministrii (oh! nu ministere).

I.

S'a întâmplat încă în anul 1916 că guvernul român a pus sub sechestru casele şcolare ale comunităţilor ungare. După o scurtă liberare, în 1918 s'au pus din nou sub secvestru în mod definitiv.

De atunci episcopii, archiepiscopii bisericilor catolice au străbătut calea Calvarului, dar şcoala, care e pe numele Societăţii Sfântul Ladislau de sub presidenţia episcopului din Oradeamare, compusă din mai multe corpuri de case, e şi azi sub sechestru, iar copii ungurilor catolici fără şcoală. Intervenţiunile comitetului comunităţii, ale episcopului din Transilvania, ale archiepiscopului din Bucureşti şi ale nunţiului papal la ministerele respective au rămas fără rezultat. Nu s'a recunoscut dreptul de proprietate al comunităţii, şi din biserica ungară din Str. Cuza-Vodă s'a făcut o magazie. Închipuiţi-Vă! Din sfântul loc dumnezeesc, o peştere a neguţătorilor!

Analog e şi cazul reformaţilor din Bucureşti. Şcolile lor tot din acelaş motiv sunt sechestrate încă din anul 1918. Dar cazul lor a provocat şi mai mare indignare. Comisia de secvestru încă la 7 Septembrie 1922 a recunoscut dreptul de proprietate al Eparchiei Reformate şi avizul de ridicare a secvestrului la şi înaintat la 2 Octombrie 1922 Ministerului de Finanţe, unde a primit numărul Registraturei Generale 159565/922, iar la Serviciul Despăgubirilor de Război se află sub No. 3002/922, aşteptând reînvierea sa promisă de d-l Ministru de Finanţe.

Cu toate că s'au adresat nenumărate cereri la diferite ministere, clădirile sunt încă şi azi secvestrate, iar protopopul diecezei din Regatul Vechiu, institutorul precum şi câteva sute de copii sunt excluşi din ei.

Din şcolile acestor 2 comunităţii sunt aproape 2000 de copii exilati. Din cauza aceasta părinţii maghiari, cari n'au putut înscria copii lor nici în şcolile statului, nici în cele germane, sunt siliţi să le trimită în Transilvania, s'au sufer neputincioşi, că copii lor să fie lipsiţi de orice educaţie.

Aceasta e cu atât mai dureros, întrucât ungurimea, care se află în Bucureşti într'un număr de circa 100.000 şi care e de cel mai mare folos Capitalei, fiind partea mai mare dintre ei lucrători din branşa construcţiilor, deci neînlocuibili, sufere şi desvoltarea Capitalei din cauza greutăţii de care se loveşte educaţia copiilor lor, neputându-se aşeza aci şi familiile lor.

Astfel tocmai statul e acela care aduce massa asta de oameni în stare de nemulţumire, silindu-i o pribegie continuă. Iar bisericile, cari aveau menirea să dee un ajutor la alcătuirea şi sfinţirea familiei, pentrucă din ea să iasă lucrători paşnici, mulţumiţi şi de valoare în refacerea ţării, tocmai de factorii conducători sunt împiedecaţi din cauza unei strâmte vederi, ca să poată lucra în interesul consolidării.

S'au cum se poate închipui crearea „Sufletului Nou" dorită de spiritele largi ale ţării (Vezi discursul domnului Nicolae Iorga ţinută la Cameră în ziua de 29 Noembrie) dacă tocmai statul împiedică bisericile de a putea lucra în interesul desvoltării vieţei religioase-morale şi spirituale.

II.

Mai vorbitor e închiderea şcoalei reformate — ce are o existenţă de 110 ani — în ziua de 26 Octombrie a. c.

Din cauza secvestrării şcoalelor, cari în şcoală de fete şi băeţi cuprindeau 16 săli pentru clase, comunitatea a fost nevoită să se restrângă cu şcoala în camera sa de consiliu, care de altfel mai înainte până la anul 1905, când s'au clădit şcolile cele noi era o clasă în şcoala cea veche, unde până la 20 Octombrie 1923 a funcţionat şcoala ca scoală mixtă cu 6 clase primare.

In ziua aceea s'a prezentat un inspector de poliţie, cerând autorizaţia de funcţionare a şcoalei, pe care institutorul neputând s'o prezinte, a interzis funcţionarea mai departe a şcoalei. Comunitatea pe motivul, ca între actele archivei, cari în timpul războiului s'au ars, s'a pierdut şi autorizaţia avută, arătând însă autorizaţia institutorului, ce a avut încă din anul 1914, a cerut dela Ministrul Instrucţiunii să revie la măsura luată pentru închiderea şcoalei.

Insă Ministerul Istrucţiunii nu numai că n'a admis deschiderea şcoalei, dar a dat pe institutorul în judecată în faţa comitetului permanent.

Comunitatea degeaba a făcut intervenţiune nouă, arătând, că şcoala lor are un trecut de 110 ani, ca atât şcoala cât şi institutorul au avut autorizaţie, ca clădirile şcolare sunt ocupate tocmai de Minister, Ministerul cu adresa No. 133/923 din 23 Novembrie a respins cererea din nou, ameninţând şi cu intervenţia autorităţilor.

Aşa s'a închis şi în Capitală şcoala ungară, ce funcţiona de 110 ani, care avea tocmai scopul de a prepara pe copii veniţi din provincie pentru şcolile statului.

Pentru ce s'a întâmplat toate acestea, în mod dureros ne clarifică cazul al

III-lea.

La primul caz am amintit, că imobilele şcolare în anul 1916, mai bine zis în 1918 au fost secvestrate.

E însă de remarcat, ca imobilele compuse din 6 mari corpuri de case au fost ocupate de Ministerul Instrucţiunei pentru căminul studenţesc.

Pentru acest scop uman însă imobilele şcolare s'au dovedit insuficiente. Din aceasta cauză în luna Mai al a. c. s'a pus sub secvestru şi casele parochiale ai comunităţii reformate.

Domnul administrator de sechestru I. Băleanu a şi început imediat acţiunea pentru evacuarea locătarilor (5 familii) pe motivul, că de încăperile ocupate de ei au nevoie studenţii. Tribu-

nalul însă a respins cererea d-lui administrator. Dar d-l Bălteanu n'a avut astâmpăr, aşa cu d-l inspector de poliţie, care a întrat în locuinţa şi biroul parohial cu forţa încă în anul 1918, a încheiat un contract de închiriere pe timp de 5 ani. Tot în timpul ăsta a căutat să facă tot posibilul ca să evacueze pe preotul şi cantorul, cari s'au restrâns într'o locuinţă alcătuită de 3 odăi mititele. N'a găsit însă la asta nici o formă legală, dar a profitat de momentul, când locuinţa în timpul curăţării şi pictării a ei a fost goală. Uşa însă era închisă; dar a deschis-o cu forţă, a pus broaşte separate pe uşile si a postat un sergent în faţa casei. Aşa în mod arbitrar, dar cu ajutorul Prefecturei Poliţiei a închiriat-o unui căpitan, excludând din ea pe preotul şi cantorul.

E natural că comunitatea disperată a alergat la toate autorităţile, a protestat, a intervenit la prefectură, la secretari generali de Culte şi Interne, la Ministerele de Justiţie, Culte şi Finanţe, însă — e trist — degeaba.

Chiriaşul d-lui administrator uzurpează în linişte locuinţa ce servea de nevoe preotului şi cantorului.

Nu numai atâta, dar s'a închis şi bucătăria locuinţei, unde sunt îngrămădite mobilele, hainele preotului şi cantorului, actele şi vasele sfinte ale bisericei: preotul şi cantorul au rămas cu ruferia în cari au fost în ziua de 18 Noembrie (Duminica) când după masă s'a întâmplat evacuarea.

Mai mult, după toate intervenţiunile comunităţii, protopopului şi episcopului la ministerele în drept, n'a putut să scoată nici cel puţin hainele preotului şi ale cantorului, dar nici vasele sfinte ale bisericei de sub paza poliţiei.

Aşa s'a întâmplat cazul fără pereche, strigător la ceruri, în anul Domnului 1923, zina de 2 Decemvrie, prima dumineca a Adventului, în primul an al constituţii noue, în biserica cu drepturi egale, cu aproape 30.000 suflete, după existenţă de 110 ani neturburaţi, nu s'a putut împărţi sfânta grijanie!!

O comunitate cu numeroşi membri în capitală, fără şcoală, fără locuinţă de preot, fără birou!

Pe lângă 4 case ce are, u'are o singură cameră pentru protopop, 2 preoţi, cantor şi institutor. Nu poate se ajungă la actele sale, nu poate da un extras, nu poate întrebuinţa vasele sale sfinte!

Am putea să întrebăm: Pentru ce, din ce motiv atâtea nedreptăţi, astfel de vexaţiuni?

Poate că la inspiraţia acelui „Suflet Nou"?!

Un discurs, care nu s'a rostit.

D-l Gheorghe *Bernády*, deputat, cu ocaziunea răspunsului la Mesaj a vroit să rostească o cuvântare, însă pentru oarecari motive a renunțat la aceasta. Ținem totuși de necesar să reproducem discursul, care s'a redactat anterior, pentru edificarea opiniei publice române. În numărul nostru trecut am adus discursul d-lui Bernády, rostit la Târgu-Mureș. Cele înșirate acolo, arată în parte motivul, de ce privește d-l deputat prezentul deșert și viitorul fără multe speranțe.

Prea stimate d-le președinte!
Domnilor deputați!

Cu ocaziunea alegerilor generale ținute în luna Martie 1922, dintre membrii Partidului Maghiar din România, trei inși am primit mandat spre a lua parte la lucrările legislației române. Domnii Ștefan Paál, canonic și Bela Fülöp prefect penz. au ajuns în Senat, iar eu în Cameră.

Ca singurul membru al Partidului Maghiar din Camera deputaților, deși eram suferind am luat cuvântul în decursul desbaterilor în chestia răspunsului la inaltul Mesaj în ședința onor. Camere, la 10 Aprilie 1922 cu scopul de a mă prezenta pe mine însumi și a Vă prezenta Dv. deși în contouri restrânse — ungurimea din România și prin Dv. opiniei publice a țării intregi și ca să fac o declarație sărbătorească clară și hotărîtă, aici în fața Camerei, despre mentalitatea, deciziunea, atitudinea și punctul de vedere politic al ungurilor ajunși cetățeni ai României.

La inceputul cuvântării mele am făcut mărturișire sinceră, că pe noi, unguri ajunși fii ai României, ne a atins dureros schimbarea survenită în situația de drept de stat asupra pământului nostru natal și în legătură cu aceea am arătat, că schimbarea aceasta nu numai că ne a cauzat dureri, dar ne-a pus în fața datoriei să ne hotărîm asupra sorții noastre viitoare, asupra aparținerei noastre în cadrul dreptului de stat.

Hotărîrea n'a fost ușoară, dar deciziunea cu toate acestea era sinceră, cinstită și fără gând ascuns.

Noi, pe cari cu toată schimbarea situației de drept de stat, ne-a reținut aci iubirea noastră nemarginită — și care niciodată nu se va stinge — pentru pământul nostru natal, precum și pietatea ce avem față de mormintele strămoșilor noștri, — vrem

să împărtăşim soartea acestui pământ şi precum acela a devenit acum o parte integrantă a regatului român, tot aşa şi noi am devenit cetăţenii acestuia cu hotărirea neclintită, că sub sceptrul glorios al Majestăţii Sale Regelui Ferdinand I. să asigurăm prin muncă cinstită nu numai propria noastră fericire, ci şi desvoltarea, propăşirea şi consolidarea regatului român, a statului, care ne uneşte pe toţi.

În urma acestora am declarat, că suntem deplin constienţi de faptul, că soartea de drept de stat a pământului nostru natal s'a decis definitiv şi fără putinţă a se schimba şi evenimentele în urma cărora pământul nostru natal a devenit partea integrantă a regatului român, nu se pot reface niciodată şi nicicum, deci primind, ceace nu se mai poate schimba, ne acomodăm fără gând ascuns şi cu o corectitudine, care exclude orice şovăire, situaţiei date şi ne implinim toate datorile ce se impun ori cărui cetăţean al acestui stat.

Suntem departe de orice tendinţe iredentiste, nu avem nici un fel de conunitate cu mişcări bolşevice sau anarhice, nu nutrim planuri cari ar tinde spre răsturnarea ordinei actuale de stat şi sociale, căci suntem partizani ai ordinei de stat bazată pe respectul dreptului privat şi pe societatea burgheză.

Nu întreţinem nici un fel de legături politice cu conaţionalii noştri rămaşi în afară de cadrul statului nostru, refuzăm a primi indicaţiuni politice atât dela maghiarii ce se repatriază de aici, precum şi dela cei emigraţi din Ungaria de azi, sau dela orice alţi factori nepoftiţi. De soartea noastră voim să dispunem noi şi numai noi, voim să umblăm pe picioarele proprii şi vom umbla, fiind convinşi că la îndrumarea sorţii noastre numai aceia au cuvânt, cari stau în legăturile acestui Stat, a regatului român. Afacerile noastre voim să le discutăm numai cu factorii chemaţi ai acestui Stat şi având toată încrederea în dreptatea noastră şi în înţelepciunea şi bunăvoinţa factorilor competenţi, nu aşteptăm nici un sprijin din afară.

Ne acomodăm în toate; dorinţa exprimată de Majestatea Sa Regele Ferdinand I către episcopul reformat Carol Nagy, noi o considerăm de ordin, şi în conformitate, ne abţinem dela orice relaţiuni politice cu străinătatea, dela denunţuri, acuzaţiuni sau trădări în faţa străinătăţii şi voim să desvoltăm o muncă cinstită în interesul soluţionării tuturor chestiilor, cari ne privesc, aici acasă, în cadrele acestui Stat.

După aceasta am arătat, că oricine ar putea pune întrebarea: „De unde provin atunci toate procesele în care fraţii de acelaş neam cu mine, sunt acuzaţi de comploturi şi trădări?“

La această întrebare nu pot da decât un singur răspuns: „Binevoiţi a studia nenumăratele procese terminate până acum şi uşor vă veţi convinge, că cea mai mare parte din ele n'au nici o bază serioasă, că cele mai multe dintre ele, după ce acuzaţii au suferit chinurile închisorii timp de mai multe luni de zile, s'au terminat cu sentinţa de achitare şi că aproape în nici unul din aceste procese nu s'au putut stabili dovezi serioase de vinovăţia celor acuzaţi de complot sau de trădare. Vă veţi convinge astfel, că prin uşurinţa şi inconştienţa agenţilor Siguranţei şi agenţilor provocatori angajaţi de cei dintâi, mii de oameni au fost distruşi moraliceşte, fiziceşte şi materialiceşte, fără să fi avut totuşi nici o vină.

Am concedat apoi, că şi în rândurile noastre se găsesc excepţii: visători, utopişti, nevricoşi etc. Dar aceştia sunt puţini la număr şi nu poate fi acuzată şi făcută responzabilă marea massă a cetăţenilor de naţionalitate maghiară, de uşurinţele, neglijenţele, greşelile sau crimele acestor inconştienţi izolaţi.

Având în vedere acestea V-am rugat, domnilor deputaţi, să nu generalizaţi nechibzuinţa câtorva copilandri, uşurinţa sau vina visătorilor în sarcina neamului maghiar, ci să binevoiţi a lua în seamă şi a ne judeca după atitudinea majorităţii maghiarilor din România, care liniştiţi, muncitori, serioşi şi sobri nu cer nimic alta, decât să fie judecaţi din acest punct de vedere. Dacă in culegerea informaţiunilor asupra noastră, Vă veţi conduce de acest punct de vedere, nu mă îndoiesc că nu numai că ne veţi scoate de sub bănuiala gravă, care atârnă asupra capetelor noastre, fără nici un temeiu, dar că Vă veţi încredinţa în cel mai scurt timp, că ungurimea din România se compune din elemente conştiente, cinstite, muncitoare, credincioase si demne de încredere, putând deveni deci un element de valoare pentru consolidarea acestui stat.

Am spus apoi, că cu toate acestea, la patru ani după înfăptuirea României Mari, şi după schimbarea cetăţeniei noastre, trebue să mai vedem cu durere, ca nimenea nu se interesează de grijile şi durerile noastre şi nimenea nu vrea să bage în seamă dorinţa noastră sincere de înţelegere şi de viaţă paşnică, nimeni nu se întreabă, cum s'ar putea rezolvi aceste chestiuni, nu numai

spre binele nostru, al maghiarilor din România, ci şi spre accelerarea consolidării şi progresului Statului Român, atât de mult dorite de toată suflarea acestei ţări.

Am schiţat apoi în linii largi situaţia grea a noastră, doleanţele cari ne jicnesc, ne chinuesc, exaperează şi ne conturbă liniştea, totodată am înşirat şi dorinţele, cari le avem şi mi-am exprimat speranţa că situaţia noastră se va îmbunătăţi îndată ce cei chemaţi ne vor cunoaşte, iar subalternii vor observa, că în faţa guvernului şi fruntaşilor iritarea noastră permanentă nu este dorită.

Am interpretat apoi în numele ungurimei de aci o mulţumită sincera dlui profesor şi deputat Nicolae Iorga pentru cuvintele d-sale binevoitoare rostite în şedinţa camerei din acea zi şi am declarat, că noi, ungurii din România suntem cetăţeni fideli, treazi, muncitori, conştiincioşi şi jertfitori, în schimb natural dorim o atitudine egală şi toate drepturile şi privilegiile cari convin oricărui cetăţan al ţării.

În legătură cu aceea am arătat, că nouă nici chiar din partea celor preocupaţi nu se poate face alt reproş, decât că suntem născuţi maghiari, că avem ca limbă maternă limba maghiară, că am fost crescuţi de părinţi noştri ca buni maghiari şi că cu toate că ni s'a schimbat cetăţenia, vrem să rămânem maghiari şi dorim să muncim ca maghiari.

Aceasta nu e o crimă, ci o virtute. Să nu încerce nimenea să facă din noi nişte renegaţi, căci acel ce-şi trădează neamul, la primul prilej îşi va trăda şi dinastia şi patria, ba chiar şi pe Dumnezeu.

La sfârşitul vorbirii mele am zis următoarele: „În timpul de faţă, Domnilor Deputaţi, eu nu Vă cer nimic. Nu vă fac nici o propunere, nu mă refer la hotărîrile din Alba-Iulia, obligatore pentru toţi români de pretutindeni, nu Vă vorbesc nici de tratatul special, care apără drepturile minorităţilor încadrat în Constituţia României, ci fac apel, Domnilor Deputaţi, numai la patriotismul, la conştiinţa, la chibzuinţa, la generozitatea inimei Dv., la iubirea semenului, care trebue să Vă călăuzească şi sunt convins, că dacă Dv. veţi proceda după porunca acestora, şi aşa veţi da ascultare doleanţelor noastre, noi impreuna cu Dv. vom ajunge în scurt timp vremea, când vom slăvi la olaltă pe Cel de Sus.

Atenţiunea binevoitoare, cu care aţi binevoit domnilor de-

putați a asculta discursul meu, aplauzile prietinoase, cu cari ați onorat câteva părți din vorbirea mea și felicitările călduroase din partea membrilor guvernului și a multora dintre Dv., m'au făcut să uit suferințele cauzate de morb și am părăsit incinta Camerei cu convingerea imbucurătoare și liniștitoare, că am depus o muncă rodnică și am făcut servicii bune nu numai ungurimei din România, dar și întregului stat.

Simțul imbucurător și liniștitor al datoriei cinstit indeplinite s'a potențat în bucurie plină de speranță, când în adunarea următoare a Camerei, în ziua de 11 Aprilie raportorul proiectatului de răspuns la mesaj, dl. deputat Istrate N. Micescu în cuvântarea d-sale care a încheiat discursul la mesaj, cu cuvinte prietinoase și recunoscătoare a amintit vorbirea mea și că după d-sa, dl. ministru de externe I. G. Duca în numele guvernului a făcut următoarea declarație în mijlocul repetatelor aplauze a membrilor camerei:

„D-lor! N-am pretențiunea aici să vă schițez în întregime acest program de muncă. Il cunoașteți din propramul nostru de partid. Vreau numai să spun, că în această operă vom avea în vedere spiritul, care trebuie să domnească într-o societate modernă și civilizată față de minoritățile etnice. În această privință să-mi dați voie să exprim toată gratitudinea mea și a colegilor mei d-lui deputat Bernády pentru cuvintele, cari le-a rostit aseară. (Aplauze.) Punctul nostru de vedere este că toate naționalitățile, fără deosebire de rassă sau de credințe religioase, trebuie să fie considerate în România-Mare pe un picior de perfectă egalitate cu toți fii țării (aplause) cu o singure condițiune, ca aceste naționalități să se considere în cadrul Statului român ca credincioși fii ai Statului nostru. (Aplauze prelungite.) Ne-a bucurat declarațiunea d-lui Bernády de ieri pentrucă, în numele numeroasei populațiuni maghiare, care să găsește astăzi în hotarele României-Mare, d-sa ne-a dat asigurări formale că în acest fel înțelege această populațiune datoriile ei către Statul român. (Aplause.)"

Bucuria, speranța și încrederea mea s'a întărit simțitor prin faptul, că în ziua următoare, la 12 Aprilie am avut fericirea de-a lua parte în delegația Camerei, care a prezintat răspunsul la Mesaj, Majestății Sale Regelui.

Starea mea sanitară însă m'a forțat și eu în aceeaș zi am fost nevoit să părăsesc Bucureștiul, iar dupăce am sosit acasă,

numai de vre-o două ori am mai putut părăsi locuinţa şi la 20 Aprilie am ajuns pentru multe luni în pat.

De atunci a trecut un an şi jumătate. Foarte mult timp, dar foarte mult am şi suferit în acest timp, până când din mila lui Dumnezeu starea sanitară mi-s'a îmbunătăţit, aşa că prin o mare abnegaţie am putut să viu din nou în faţa d-voastră, la şedinţa Camerei.

Înainte cu un an şi jumătate am părăsit după desbaterea răspunsului la Mesaj incinta aceasta frumoasă cu credinţă, speranţă şi încredere şi iată acum după timp atât de îndelungat, după suferinţe atât de multe, când mi-s'a dat să iau parte iarăş la şedinţele Camerei, vă găsesc din nou la desbaterea în chestia răspunsului la Mesaj.

Această întâmplare stranie mă deobligă să-mi dau seamă de mine însumi şi să constat, ce s'a realizat în timp de un an şi jumătate din acelea, în cari am crezut neclintit la timpul său, cari le-am aşteptat şi cari au pătruns cu o bucurie plină de speranţă în sufletul meu.

La această dare de seamă a trebuit să constat cu întristare, că din acele, ce am aşteptat, am crezut şi am sperat, nu s'a realizat nimic.

Nu s'a întâmplat nimic pentru clarificarea situaţiei noastre şi în interesul de a ni-se uşura soartea. În contra, prin acele, ce s'au perindat în timp de $1^1/_2$ an s'a mai agravat situaţia noastră, perspectivele sunt mai nesigure şi grijile noastre mai întunecoase şi mai desperate.

Spre dovedirea afirmaţiunilor mele, aşi putea vorbi mult despre bisericile, şcolile, instituţiile culturale şi economice, despre Calvarul diferitelor aşezăminte comerciale, industriale şi sociale, precum a contribuabililor aparţinători minorităţilor, despre atitudinea unor autorităţi şi persoane oficiale faţă de massele noastre, faţă de fraţii noştri.

Dar nu amintesc nimic despre aceste, fiindcă văd cu întristare, că nimenea dintre cei în drept, nu se gândeşte la grijile, suferinţele noastre, nimenea nu vrea să acorde atenţiune fidelităţii, sobrietăţii şi dispoziţiei noastre, nimenea nu se ocupă de problema, cum s'ar putea rezolvi chestiile, cari ne interesează mai de-aproape spre liniştirea noastră şi în favorul ţării.

În loc de-a înşira jicnirile, plângerile şi dorinţele noastre, pun întrebarea, ce e cauza, că speranţa mea nu „s'a realizat?

Ce e motivul decepţiunei mele? Oare în noi este vina? N'am arătat oare o atitudine corespunzătoare loială, sau n'am cumpănit înainte cu un an şi jumătate cu o seriozitate şi severitate potrivită împrejurările, cari au revărsat o credinţă, încredere şi bucurie plină cu speranţe în sufletul meu, cu toate că eram în stare suferindă în urma morbului?

Cu conştiinţa liniştită pot afirma, că noi nu suntem de vină, că soartea noastră nu s'a îmbunătăţit, nu noi suntem cauza, că situaţia noastră s'a agravat simţitor. Atitudinea universalităţii ungurimei din România era în toate absolut loială, cinstită şi conştientă, am îndeplinit fidel datorinţele, am satisfăcut conştiincios celor ce ni s'au impus şi am căutat cu toată puterea, că în cercul de activitate, în care ne-a aşezat soartea, mai pe sus de asigurarea fericirii noastre proprii să aducem servicii valoroase interesului public, ţării, care ne uneşte pe toţi.

Nu mă pot acuza, că la timpul său am clădit speranţa pe baze falşe, fiindcă atât atenţia binevoitoare, cu care aţi binevoit să ascultaţi vorbirea mea ţinută inainte cu un an şi jumătate, cât şi felicitările călduroase cu cari m'au onorat după cuvântare membri guvernului şi alţi deputaţi, tot aşa şi cele spuse de raportorul proiectului de răspuns la Mesaj, de dl. Instrate N. Micescu, dar în special cuvintele citate mai inainte din cuvântarea dtui ministru de externe I. G. Duca — m'au autorizat în deplină măsură — dacă nu chiar m'au obligat — să privesc în viitor cu credinţă desăvârşită, lăsând la o parte indoiala...

Deoarece noi n'am dat ocazie la procedură duşmănoasă aplicată faţă de noi şi eu cugetând logic am crezut în viitorul mai bun, se naşte de sine întrebarea, oare ce e cauza desiluziunii mele, ce e cauza atitudinii fără raţiune şi neprietineşti, aplicate faţă de noi?

Mult şi de multeori m'am gândit asupra acestei chestiuni şi în rândul acestora decâteor am căutat cauzele torturei noastre, am ajuns la trista constatare, că cei în drept ori nu ştiu, or nu vor să simţească situaţia noastră, sau nu ştiu, ori nu vor să ne înţeleagă.

Dar eu cu toate aceste nu renunţ la speranţa, ci voi insista chiar şi în acest moment să pregătesc înţelegerea, fiindcă de aceasta nu numai noi ungurii avem nevoe, dar în interesul consolidării şi al progresului în primul rând şi în special are lipsă ţara, care ne uneşte pe toţii.

În interesul promovării înțelegerei necesare cu orice preț pentru noi toți, nu mai scormonesc chestia, că oare ce e de fapt motivul amăgirei mele și al atitudinii fără rațiune și neprietinoase, aplicate față de noi? Ci în speranța, că guvernul ascultând cuvintele binevoitoare rostite de dl. deputat N. Iorga într'o ședința recentă a Camerei în chestia minorităților, în fine se va cobori din înălțimea neajunsă și ne dă și nouă o atenție, — tot așa, cum inainte cu un an și jumătate; nici acum nu cer nimic, nu Vă fac nici o propunere, nu mă refer la hotărârile din Alba-Iulia, obligatorii pentru toți românii de pretutindeni, nu Vă vorbesc nici de tratatul special care apără drepturile minorităților și care s'a inscris în Constituția României, ci apelez la fidelitatea Dv. față de Rege, la patriotizmul, la conștiința, la chibzuința, la generozitatea inimei Dv., la iubirea de frate, fiind convins, ca dacă veți proceda după indemnul acestora, vom ajunge în scurt timp vremea, când vom slăvi laolaltă pe Cel de Sus.

Protopopul din Caransebeș către protopopul din Bocșa.

Prea Onorate Domnule Părinte! Vă aduceți aminte, când ședeam împreună la masa albă a unui episcop fără pereche de marinimos, în înțelesul cel mai înalt al cuvântului și vorbeam despre Romain Roland? Era vorba despre Clorambault. Dv. cu o cunoștință literară, care întrecea foarte mult anii dv. tineri, apreciați renumitul scriitor și opul lui cel mai mare. Eu pe Romain Roland l-am admirat mai mult în faptele sale, când înaintea războiului celor douăzeci de milioane morți, armata germană glorioasă năvălind pe pământul francez, Romain Roland a adresat o scrisoare lui Gerhardt Hauptmann în contra vărsării de sânge; Hauptmann a răspuns urât. Astăzi, când națiunea franceză poruncește întregei lumi, iar națiunea germană s'a prăbușit, Romain Roland tot așa scrie, cum scria atunci.

Vă aduceți aminte, cum am admirat acordul final numai de ceealaltă lume a durerei lui Clorambault, când ucigașul lui Clorambault strigă: „am omorît pe dușmanul meu!“ Iar muribundul: „Nu, căci dușmanul e în tine, însuți!“ — și acesta e *ura*.

M'am gândit la convorbirea aceasta, a trebuit să mă gândesc, când am cetit din condeiul dv. următoarele: „Se fac colecte pe seama copiilor germani flămânzi; am întins mâna. Dar mi-a venit în minte o icoană din timpul războiului: un copil român zdrenţos, cu faţa palidă, a ros la pâinea sa neagră uscată, pe când soldaţii germani mâncau pâine albă şi unul dintre ei a strigat: alungă-l pe acel pui de valah! — Şi am retras mâna".

Prea Onorate Părinte! Nu negaţi, eu ştiu bine, că Vă pare deja rău, că aţi retras mâna. Fiindcă dv. nu sunteţi numai român, deci fiul unui popor, care a suferit foarte mult, dar sunteţi şi preot creştin. Aţi dat deja satisfacţie sufletului dv. de preot. Daţi-mi voie deci, să urmez convorbirea aceea. Suntem discipolii acelui mare Măestru, care a zis: „Aţi auzit dela bătrâni, iubeşte pe deaproapele tău şi urăşte duşmanii, iar eu Vă zic vouă, iubiţi duşmanii, faceţi bine cu cei cari Vă uresc pe voi, astfel veţi fi fiii demni ai Tatălui vostru, care este în Cer."

Să fie deajuns din ură, care n'a adus nici când bine pe acest pământ. „Dacă te aruncă cineva cu piatră, aruncă-i înapoi pâine!" Să se sfârşească aruncarea cu pietrii! De unde să vie îndrumarea, dacă nu dela noi? Dela noi, preoţii, s'a luat deja atât de mult, să nu lăsăm să ni-se iee şi misiunea sfântă, propovăduirea şi deprinderea dragostei, care *izbăveşte totul, lumea întreagă*. Nu face nimic, dacă nu vom fi înţeleşi nici astăzi, ni-e permis să privim împreună cu muribundul Clorambault înainte cu trei secoli şi nu numai la pragul morţii, dar şi în etatea dv. — la floarea bărbăţiei — ni-e permis să pronunţăm cuvântul cel mare: »*Nu sunt duşmani!*« Aceasta e moştenirea noastră, să nu o lăsăm altuia!

Adevărat: Romain Roland e exilatul naţiunei sale; poporul român a avut totdeauna inimă bună. Noi preoţii avem dreptul şi datoria să propovăduim prin vorbe şi fapte sfârşitul urei şi triumful viitor al iubirei. Viitorul ne va da nouă drept. Succesele urei sunt numai aparente, opera iubirii este eternă.

Plugul îngrozitor al războiului, care a tras douăzeci de milioane brazde sângeroase, a brăzdat pământul în mod înfiorător. Noi preoţii trebue să străjuim, ca în aceste brazde să nu se samene zizania urei, ci binecuvântata sămânţă de grâu a iubirei, care vine de acolo de sus. Să luminăm pe oameni, că Dumnezeul iubirei aude orişice suspin, orişice plângere. Dacă

mâinile înarmate ale poporului român s'au condus de iubirea patriei, să conducă acum iubirea deaproapelui mâinile sale pașnice. Este o lege și legea trebue respectată, cumcă religia dv. este întâia în țară; ce datorie gravă în aceste cuvinte: dv. trebue să reprezentați religia lui Cristos. În lupta pentru victoria iubirei și fericirei adevărate, dv. stați în frunte.

Norocul schimbăcios de pe pământ a ridicat azi puterii și bogăției un palat colosal, si într'o cameră din mansardă a acestui palat îngheață sufletul, într'o cameră de suteran se înăbușe inima. Nouă, preoților, sufletul și inima ne sunt Mărășeștii. Noi aici trebue să învingem, acolo trebue să punem pe altar aceste două lucruri, fie că se ascultă de noi, fie că nu.

Shakespeare zice: fapta bună binecuvintează în două părți, odată pe cel care o primește, de două ori pe cel care o săvârșește. De această binecuvântare noi preoții avem mare nevoie. Să învețe din pagubele sale fiecare națiune, dar să nu se atingă de arma urei, căci asupra acesteia nu e binecuvântarea lui Dumnezeu. Lumea poate să zâmbească asupra cuvintelor noastre, dar să n'o facă, că-i va părea rău. *«Să nu crezi cugetului, care contrazice inimei».*

Frate Părinte! Dă-mi voie să termin această convorbire scurtă, care am legat-o de cea de atunci, tot așa cum am terminat pe cealaltă: cu toată căldura sufletului nostru preoțesc, cu toată dorința inimei noastre creștine chiar și atunci, dacă rămânem singuri, deși suntem mulți, să propovăduim, *să nu mai fie dușmani*, așa voiește Domnul, ai cărui slujitori vom fi până la ultima noastră răsuflare.

Martin Metzger.

Dacă în redactările noastre vor obveni oareșicari greșeli gramaticale sau de topică, rugăm onoratii noștri cetitori, să fie cu considerare la aceea, că fiind crescuți și aderenți ai culturei maghiare, în decurs de 4 ani ne-a fost imposibilă însușirea mai perfectă a limbei române și astfel sperăm, că eventualele erori vor fi scuzabile, drept răsplată a stăruințelor noastre serioase.

Trianon sau Alba-Iulia?

Ziarul *România*, organul din Bucureşti al partidului naţional în numărul din 16 Decembrie scrie următoarele:

„Presa noastră minoritară a importat din Budapesta un termen special în ce priveşte teritoriile vechei Ungarii, cari s'au unit cu Regatul României, numindu-le „teritorii detaşate" sau „teritorii ataşate", nesocotînd că aceste teritorii locuite de Români, n'au fost „detaşate", ci s'au detaşat ele, de bună voie, în urma voinţei unanime a poporului românesc, exprimate în adunarea naţională dela Alba-Iulia.

Glasul Minorităţilor din Lugoj, organul românesc al Partidului maghiar atribue şi el unirea — hotărârii conferinţei dela Paris. In numărul său din urmă, vorbind de aceste teritorii, scrie „tratatul dela Trianon a dat teritoriile noui României, etc . . .", ignorând hotărârile dela Alba-Iulia în ce priveşte unirea, dar reclamând respectarea hotărârilor în ce priveşte drepturile minorităţilor.

O precizare categorică ne pare necesară: tratatul dela Trianon a consacrat numai unirea, care a fost decretată la Alba-Iulia pentru totdeauna".

Deşi vedem cu ochi noştri spirituali zâmbetul ironic al politicianilor ardeleni din partidul Averescu, deci a celor, cari la Alba-Iulia au declarat unirea *fără condiţiuni* cu Regatul vechiu, chiar în contra intenţiunilor celor, cari stau la spatele „României", dar aceasta a tratat-o cineva cu mult mai chiemat, într'un număr recent al revistei *Ţara Noastră*. Ţinem de superfluu a observa şi aceea, ca şi fruntaşii români au găsit necesar a valorifica legăturile lor diplomatice spre a contribui la redactarea tratatului din Trianon în felul, de a fi favorabil României, prin urmare deloc nu au atribuit o importanţă secundară conferinţei de pace la fixarea hotarelor noui ale patriei. Apoi dacă ne gândim bine, la Alba-Iulia n'au fost chemaţi nici ungurii, nici saşii, şi totuşi suntem datori a respecta hotarele noui, ori, respectarea aceasta numai pe tratatul de pace din Trianon, înscris între legile statului român,

se poate răzâma cu atât mai mult, că hotărârile din Alba-Iulia sunt atacate mereu şi din partea fruntaşilor politici români, în faţa legii însă se pleacă toţi cu respect necondiţionat. Doar toate acestea nu sunt în stare a întuneca nici de cum importanţa Alba-Iuliei şi stă foarte departe dela *Glasul Minorităţilor* să ignoreze hotărârea din Alba-Iulia, care a proclamat unirea. Însă fiindcă *România* lecţia dată *Glasului Minorităţilor* o califică de „precizare categorică“ : nu putem reţăcea, că chiar în interesul precizităţii ţinem de mai nimerit a se referi la pacea dela Trianon, faţă de Alba-Iulia. Fiindcă la Alba-Iulia s'a proclamat unirea până la Tisa, iar hotarul tratatului de pace totuşi nu ajunge până la Tisa; s'a proclamat şi alipirea Banalului întreg, indivizibil, şi la Trianon Banatul s'a împărţit totuşi în două; şi în fine Alba-Iulia n'a putut fi competentă nici în chestia Bucovinei, nici a Basarabiei şi aceste teritorii totuşi s'au alipit României — în urma decisului conferinţei de pace. Hotarele *precise* s'au tras totuşi la Paris, iar noi n'am vroit să zicem nici mai mult, nici mai puţin, decât atât. E păcat deci a bate apa în piuă în apărarea nimbului neatăcat al hotărârilor din Alba-Iulia şi nu e la loc să micşorăm Trianonul în favorul Alba-Iuliei. Ar fi o iloialitate şi o greşală ireparabilă din partea ungurească a micşora importanţa Alba-Iuliei; însă nici acolo nu s'a ghicit pravul de puşcă a politicei române, unde se considera deciziunile conferinţei de pace de fleacuri. E o satiră sângeroasă, că *chiar aceasta*, chiar *noi* şi chiar în contra *României:* trebue să o calificăm de un import din Budapesta.

Dandea şi Glasul.

Organul averescanilor, sau mai bine zis astăzi deja al partizanilor d-lui Argetoianu din Timişoara, *Banatul Românesc* scrie în numărul din 23 Decembrie următoarele:

„Revista care se străduieşte din răsputeri ca să constitue din nemulţămirea d-l Jakabffy şi ura d-l Sulyok din Lugoj o problemă a minorităţii maghiare şi acolo, unde această minoritate lipseşte, adică la noi în Banat, are ce are cu primarul din Târgul-Mureş. Ultimul număr este consacrat aproape în întregime „ilegalităţilor“ acestui funcţionar. Am cetit şi noi seria „abuzurilor“ d-lui Dandea. Ele au început cu editarea unui organ de publicitate al primăriei, *Oraşul* în care d-l Dandea pe lângă alte articole de interes obştesc a găsit cu cale să publice şi documente istorice. Anume o

hotărâre a nemeşilor unguri din Turda, în care se arăta felul, cum au fost maghiarizate oraşele, cum a fost prigonit elementul românesc. Am salutat la timpul său apariţia unui organ al minorităţilor. Înţelegeam ca să auzim toate nemulţămirile şi toate doleanţele dela reprezentanţii lor autorizaţi şi nu prin intermediarii ce nu au nimic cu sufletul maghiar şi care exploatează azi o stare sufletească a acestei minorităţi, după cum în trecut au exploatat şi exagerat anumite porniri. Revista minorităţii maghiare părăsind acest program de lămurire a opiniunei publice româneşti, se transformă într'un organ bătăios, care nu mai serveşte interesele maghiarilor. Şi e păcat".

Că în Banat nu sunt unguri este un neadevăr, tocmai ca şi ura în contra românilor a d-lui Sulyok. Că păcatele d-lui Dandea se încep cu pornirea *Oraşului* şi — cum observăm din *Banatul Românesc* — se şi terminâ: este asemenea un neadevăr, ca şi aceea, că Glasul, în loc de a prezinta sincer durerile şi dorinţele, s'ar „transforma într'un organ bătăios". Datele noastre nu le-a amintit nici o dată *Banatul Românesc*, în schimb însă ignorând acele, atacă vechement câte o protestare de-a noastră. Ne doare atitudinea aceasta, dar ce să facem, nu suntem în starea de a putea schimba atitudinea aceasta. Una trebue însă să amintim. Redactorul *Banatului Românesc* s'a aderat cu trup şi suflet la d-l Argetoianu şi afirmă de păcatul cel mai mare al lui Averescu chiar prietinia sinceră accentuată faţă de minorităţi. Inapoia cuvintelor se poate simţi aceasta şi din atacul adresat *Glasului*.

Director şi Redactor răspunzător: dr. Elemér Jakabffy.
Secretar de redacţie: Ioan Botos. — Tipărit: Husvéth şi Hoffer, Lugoj.